

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

Кафедра цивільного права та процесу

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «СІМЕЙНЕ ПРАВО»

Для здобувачів вищої освіти
ФЗН ПП ННІ ПОЗН

Дніпро – 2016

Конспект лекцій підготувала **Миронюк С.А.** – старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Л.І Дрибас – суддя Апеляційного суду Дніпропетровської області

В.А. Зуєв – кандидат юридичних наук, доцент, завідуючий кафедрою цивільно-правових дисциплін Академії митної служби України

Конспект лекцій обговорений та схвалений на засіданні кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції.

“08”серпня 2016 р.,
протокол № 1

ТЕМА № 1
ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА СИСТЕМА СІМЕЙНОГО ПРАВА

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Поняття та предмет сімейного права
2. Метод сімейного права
3. Основні засади (принципи) сімейного права

Рекомендована література

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 21-22, ст.135
3. Апопій І. В. Сімейне право України : [навч. посіб. для студ. ВНЗ]. –К. : ЦУЛ, 2011. – 359 с.
4. Боднар Т.В. Сімейне право в системі права України. // Право України. – 2013. – № 1. – С. 129-134.
5. Дякович М. М. Сімейне право України : [навч. посіб.]. – [2-ге вид. випр. та допов.]. – К. : Правова єдність; Алерта; ЦУЛ, 2012. – 552 с.
6. Іванов Ю. Ф., Іванова М. В. Сімейне право України : [посіб. для підготовки до іспитів]. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 160 с.
7. Сімейне право України: Підручник / За ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. — К., 2015. — 375 с.
8. Сімейне право України [Текст] : навч. посіб. / С. М. Лепех ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. - 316 с.
9. Сімейне право [Текст] : навч. посіб. / Шимон Світлана Іванівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. - 260 с.
10. Сімейне право [Текст] : підручник / [Л. М. Баранова та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - 4-те вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2012. - 320 с.
11. Сімейне право України (історія, традиції, сучасність) [Текст] : навч. посіб. / [Андрусин Б. І. та ін. ; за ред. Б. І. Андрусина, С. І. Шимон] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - 449 с.

12. Цивільне та сімейне право: Ч. 2 : [навч.-метод. комплекс] / [уклад. : Заїка Ю. О., Демиденко Н. В., Лов'як О. О., Пилипенко С. А.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 292 с.

Мета лекції

Метою лекції є з'ясування місця сімейного права серед інших навчальних дисциплін, його методи та принципи, надати уявлення щодо основних форм сімейних правовідносин та навички виокремлення останніх з інших форм правовідносин.

Вступ

В юридичній літературі немає єдності думок щодо визнання сімейного права правовою галуззю. Одні автори, зокрема розробники Цивільного кодексу (ЦК) України 2003 р., вважають це право частиною або підгалуззю цивільного права, а інші, зокрема розробники СК, — самостійною галуззю права.

Щоб дати відповідь на питання, чи є сімейне право самостійною правовою галуззю, треба чітко визначити його предмет, метод, функції та принципи.

ПИТАННЯ 1. ПОНЯТТЯ ТА ПРЕДМЕТ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Поняття "сімейне право" може мати різні значення. Воно охоплює чотири пов'язані між собою, але такі, що не збігаються за обсягом та змістом, поняття.

Під сімейним правом розуміють насамперед сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та пов'язані з ними майнові відносини, що виникають зі шлюбу, споріднення, усиновлення та взяття дітей на виховання. Згідно зі ст. 2 Сімейного кодексу (СК) України такими відносинами є: 1) особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами і усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання; 2) відносини між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними братами і сестрами, мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком; 3) немайнові та (або) майнові відносини між іншими членами сім'ї, визначеними у цьому Кодексі. У зазначеній статті перелічені відносини, які є предметом сімейного права як галузі або підгалузі права.

По-друге, ***сімейне право*** розглядають як законодавство, являє собою систему сімейно-правових нормативних актів, розташованих залежно від їх юридичної сили у певному порядку.

По-третє, ***сімейне право*** визначають як правову науку, тобто систему знань про сімейно-правові явища. Ця наука ***вивчає закономірності сімейно-правового регулювання певних суспільних відносин, способи забезпечення його ефективності.*** Як й будь-яка правова наука, наука сімейного права — це

вчення, яке складається з системи взаємопов'язаних і взаємоузгоджених понять, поглядів, висновків, суджень, концепцій і теорій.

ВИСНОВКИ ДОПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Таким чином, сімейне право регулює певну сукупність суспільних відносин — сімейні відносини. Ці відносини характеризуються спільними ознаками, що дає підстави розглядати їх як цілісне утворення в загальній системі суспільних відносин. Важливо зазначити, що до сімейних належать різні за своєю природою відносини. Це відносини, які складаються між членами сім'ї, а також особами, які хоча і не є членами сім'ї в повному розумінні, але пов'язані між собою певними сімейними правами та обов'язками (наприклад відносини між батьком, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, і самою дитиною).

Предмет сімейного права складають особисті немайнові та майнові відносини, які випливають із шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини в сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства і базуються на рівності та майновій самостійності їх учасників.

ПИТАННЯ 2. МЕТОД СІМЕЙНОГО ПРАВА

За сучасних умов метод регулювання сімейних відносин може бути визначений як метод імперативно-дозволювальний, оскільки у сімейному праві превалюють імперативні норми. Зміст диспозитивного та імперативного методів у першу чергу утворюється з тих елементів правової матерії, які виражають способи правового регулювання. До них, зокрема, належать: дозвіл, заборона та позитивне зобов'язування. Вказані способи правового регулювання пов'язані з суб'єктивними правами та здійснюються через них. Певне поєднання цих способів визначає загальну лінію правового регулювання сімейних відносин. Дозвіл, заборона та позитивне зобов'язування знаходять свій безпосередній вираз у відповідних регулятивних нормах об'єктивного права — уповноважувальних, заборонних та зобов'язальних. Внаслідок їх дії в процесі правового регулювання учасники сімейних відносин набувають суб'єктивних прав та обов'язків.

Зміст диспозитивного та імперативного методів у першу чергу утворюється з тих елементів правової матерії, які виражають способи правового регулювання. До них, зокрема, належать: дозвіл, заборона та позитивне зобов'язування. Вказані способи правового регулювання пов'язані з суб'єктивними правами та здійснюються через них². Певне поєднання цих способів визначає загальну лінію правового регулювання сімейних відносин. Дозвіл, заборона та позитивне зобов'язування знаходять свій безпосередній

вираз у відповідних регулятивних нормах об'єктивного права — уповноважувальних, заборонних та зобов'язальних. Внаслідок їх дії в процесі правового регулювання учасники сімейних відносин набувають суб'єктивних прав та обов'язків.

Метод сімейного права, як і будь-який інший метод правового регулювання, в першу чергу залежить від того, що саме — дозволи чи заборони та зобов'язування — переважають у ньому, яке співвідношення, яка питома вага кожного з цих способів правового регулювання.

Характерними рисами диспозитивного (уповноважуючого, правонаділяючого) елементу методу правового регулювання у сімейному праві є:

- 1) юридична рівність сторін;
- 2) ініціатива сторін при встановленні правовідносин (учасники сімейних відносин самі, за загальним правилом, вирішують, чи вступати їм у ці відносини, чи укласти договір тощо, хоча у деяких випадках сімейні правовідносини можуть виникати і внаслідок безпосереднього припису закону або адміністративного акту);
- 3) можливість вибору учасниками сімейних відносин варіанту поведінки, що не суперечить засадам сімейного законодавства і моральності суспільства (так, подружжя має право укласти шлюбний договір, договір про надання утримання одному з них тощо).

Характерними рисами імперативного елементу сімейно-правового методу правового регулювання є:

- 1) юридична рівність сторін;
- 2) виникнення правовідносин незалежно від бажання учасників сімейних відносин внаслідок безпосереднього припису закону;
- 3) можливість вибору учасниками сімейних відносин варіанту поведінки лише у межах, точно визначених актами сімейного та іншого законодавства.

Отже, основними чинниками, які обумовлюють сутність методу сімейного права, є:

- юридична рівність учасників сімейних відносин;
- самостійний майновий статус їх учасників;
- диспозитивний характер сімейно-правових норм;
- специфіка розгляду конфліктів у сімейній сфері.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Таким чином, метод сімейно-правового регулювання охоплює як уповноважуючі (диспозитивні), так і імперативні засоби впливу на учасників сімейних відносин, маючи, однак, при цьому підґрунтям засади юридичної рівності сторін, справедливості, добросовісності і розумності.

ПИТАННЯ 3. ОСНОВНІ ЗАСАДИ (ПРИНЦИПИ) СІМЕЙНОГО ПРАВА

Засади (або принципи) — це ті визначальні ідеї, згідно з якими здійснюється регулювання сімейних відносин.

Загальні засади, тобто ті універсальні принципи, які є основою усього сімейного права України, визначаються у ст. 7 СК. Крім них, існують також додаткові принципи, на яких ґрунтуються норми окремих сімейно-правових інститутів: засади визначення правового становища подружжя, засади відносин батьків і дітей тощо.

Слід зазначити, що у ст. 7 СК міститься досить широкий (але не вичерпний) перелік основних засад регулювання сімейних відносин.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

Отже, регулювання сімейних відносин здійснюється відповідно до принципів добровільності шлюбу, рівності прав подружжя, вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою, пріоритету сімейного виховання дітей, піклування про їх добробут і розвиток, забезпечення захисту прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх дітей та непрацездатних членів сім'ї. Батьки й діти зобов'язані піклуватися одні про одних. Сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою.

З рахуванням цього основними засадами (принципами) сучасного сімейного права є:

1. державна охорона сім'ї, материнства, батьківства;
2. рівність учасників сімейних відносин;
3. недопустимість державного або будь-якого іншого втручання в сімейне життя;
4. пріоритет сімейного виховання;
5. регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками;
6. пріоритет захисту прав та інтересів дітей та непрацездатних членів сім'ї.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ :

Отже, розглянуті особливості відносин, які регулюються сімейним правом, та сімейно-правового методу їх регулювання свідчать про те, що це право має свій предмет і метод. Інститути сімейного права утворюють галузеву єдність, що якісно відрізняється від галузевої єдності інститутів цивільного та інших галузей права, тобто сімейне право є самостійною галуззю права України.

Для сімейного права характерною є наявність багатьох норм, які містять позитивні зобов'язування. В першу чергу вони адресуються повнолітнім членам сім'ї та родичам — батькам, усиновлювачам, опікунам та піклувальникам. Позитивні зобов'язування ніби спонукають учасників сімейних відносин до позитивних дій, стимулюють їхню правомірну поведінку.

Метод сімейного права, як і будь-який інший метод правового регулювання, в першу чергу залежить від того, що саме — дозволи чи заборони та зобов'язування — переважають у ньому, яке співвідношення, яка питома вага кожного з цих способів правового регулювання.

Основними засадами (принципами) сімейного права є ті провідні ідеї та положення, які визначають сутність сімейного права, стрижень, який поєднує окремі норми та інститути сімейного права в одне ціле. Провідні засади, як правило, знаходять своє безпосереднє закріплення у відповідних сімейно-правових нормах, реалізуються вони також у правозастосовчій практиці та в процесі реалізації особами своїх сімейних прав та обов'язків. Визначення нових пріоритетів розвитку українського суспільства спричинило необхідність переосмислення багатьох усталених постулатів сімейного права. Це знайшло свій відбиток і в переорієнтації основних засад сімейного права, способах та цілях правового регулювання сімейних відносин.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

Насамперед необхідно визначити місце сімейного права в системі юридичних дисциплін та правовій системі України, охарактеризувати предмет та методи в сімейному праві. Окремо слід зупинитися на джерелах сімейного права, в системі яких особливе місце посідають міжнародно-правові договори. При розгляді питання про систему слід виходити з того, що сімейне право складається з двох частин: загальної та особливої. Потрібно дати визначення сімейних правовідносин, зупинитися на їх суб'єктах, підставах виникнення, зміни і припинення, видах, а також на здійсненні та захисті сімейних прав та виконанні сімейних обов'язків, захисті сімейних прав та інтересів.

ТЕМА № 4

ПОНЯТТЯ ШЛЮБУ. УКЛАДАННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Поняття шлюбу. Умови вступу в шлюб та порядок його укладання
2. Припинення шлюбу
3. Недійсність шлюбу
4. Визнання шлюбу неукладеним

Рекомендована література

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року // Відомості

Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 21-22, ст.135

3. Апопій І. В. Сімейне право України : [навч. посіб. для студ. ВНЗ]. –К. : ЦУЛ, 2011. – 359 с.

4. Дякович М. М. Сімейне право України : [навч. посіб.]. – [2-ге вид. випр. та допов.]. – К. : Правова єдність; Алерта; ЦУЛ, 2012. – 552 с.

5. Іванов Ю. Ф., Іванова М. В. Сімейне право України : [посіб. для підготовки до іспитів]. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 160 с.

6. Сімейне право України: навч. посіб. / С. М. Лепех ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. - 316 с.

7. Сімейне право: навч. посіб. / Шимон Світлана Іванівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. - 260 с.

8. Сімейне право: підручник / [Л. М. Баранова та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - 4-те вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2012. - 320 с.

9. Сімейне право України: Підручник / За ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. — К., 2015. — 375 с.

10. Сімейне право України (історія, традиції, сучасність) [Текст] : навч. посіб. / [Андрусишин Б. І. та ін. ; за ред. Б. І. Андрусишина, С. І. Шимон] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - 449с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Мета лекції пояснити поняття шлюбу, визначення шлюбу як юридичної категорії та правових вимог до укладення та припинення шлюбу, визнання його недійсним та неукладеним, ознайомлення з особистими немайновими та майновими правами подружжя, особливостями їх регулювання; навчити курсантів використовувати знання щодо прав та обов'язків подружжя у юридичній діяльності.

ВСТУП

Шлюб — підстава для виникнення прав і обов'язків подружжя як немайнових: право на материнство (батьківство), на свободу та особисту недоторканність, на повагу до своєї індивідуальності, на зміну прізвища, на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї, на особисту свободу тощо, так і матеріальних — обов'язок щодо утримання, право спільної сумісної власності. Між тим, шлюб не є підставою для надання кожному з подружжя пільг або переваг, а також не може становити обмеження його прав і свобод, установлених Конституцією України та іншими законами нашої країни.

ПИТАННЯ 1. ПОНЯТТЯ ШЛЮБУ. УМОВИ ВСТУПУ В ШЛЮБ ТА ПОРЯДОК ЙОГО УКЛАДАННЯ.

Відповідно до ч.1 ст. 21 СК України **шлюб - це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.**

Таке визначення не розкриває повною мірою зміст цього поняття, але дає його лише в тих межах, в яких відносини шлюбу піддаються регламентації сімейно-правовими нормами.

В юридичній літературі зустрічаються визначення, які вміщують основні ознаки шлюбу, наприклад: такий, що укладається в установленому порядку з дотриманням вимог закону добровільний і рівноправний союз вільних жінки і чоловіка, спрямований на створення сім'ї, і що породжує у них взаємні права та обов'язки. Деякі автори підходять до визначення шлюбу як договору. Але, на нашу думку, шлюб не містить всіх необхідних ознак договору і має свої специфічні ознаки, не притаманні договору.

Ознаками шлюбу є:

- 1) добровільність, тобто наявність добровільної згоди обох з подружжя (ст. 24 СК);
- 2) досягнення шлюбного віку жінкою та чоловіком, що вступають в шлюб (ст. 22 СК);
- 3) реєстрація шлюбу у встановленому законом порядку органом, визначеним Сімейним кодексом;
- 4) спрямованість на утворення особистого сімейного союзу чоловіка і жінки.

Інша справа - шлюбний договір, яким особи, що вступають в шлюб, чи подружжя в період шлюбу врегульовують відповідні майнові відносини на час шлюбу. У даному разі шлюбному договору притаманні майже усі ознаки цивільно-правового договору.

Сімейний кодекс, як і Кодекс про шлюб та сім'ю України, не визнає шлюб, не зареєстрований в органах РАЦСу, а також церковний шлюб. Однак у ч.ч.2,3 ст. 21 СК зазначається, що релігійний обряд шлюбу є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя у тому разі, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення державних органів реєстрації актів цивільного стану.

Стосовно шлюбу, не зареєстрованого в органах РАЦСу, то новий СК визнає можливість поширення на майно, набуте особами, що не перебувають у зареєстрованому шлюбі, за час спільного проживання, режиму права спільної сумісної власності у разі, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними (ст. 74 СК).

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Шлюб - одна із форм організації сімейного шлюбу життя жінки та чоловіка. Основна, домінуюча, яка витримала перевірку часом і утвердилася у часі. Шлюб - це індивідуальна та соціальна цінність. Саме зі шлюбом

суспільство пов'язує виконання репродуктивної функції: народження та виховання дітей.

Право на шлюб чоловіка і жінки, які досягли шлюбного віку, закріплено і в ст. 12 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Досягнення шлюбного віку є юридичним фактом, який породжує в особи право на шлюб. Однак це право особливе, воно може бути реалізоване лише при одночасному волевиявленні двох осіб - жінки та чоловіка. Тобто йдеться фактично про шлюбну правоздатність.

ПИТАННЯ 2. ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ

Сімейне законодавство передбачає можливість припинення шлюбу.

Залежно від настання певного юридичного факту можна назвати такі підстави припинення шлюбу (ст. 104СК):

1. Шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим.

2. Шлюб припиняється внаслідок його розірвання.

3. Якщо один із подружжя помер до набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, вважається, що шлюб припинився внаслідок його смерті.

4. Якщо у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу один із подружжя помер, вважається, що шлюб припинився внаслідок його розірвання.

Шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим. Громадянин може бути оголошений померлим у судовому порядку в разі, коли за місцем його постійного проживання немає відомостей про місце його перебування протягом трьох років або якщо він пропав безвісти за обставин, що загрожували смертю (землетрус, паводок, обвал тощо) чи дають підстави припускати його загибель від певного нещасного випадку (пожежа, повітряна, залізнична чи автомобільна катастрофа) - протягом шести місяців. В особливу групу закон виділяє осіб, які пропали безвісти в зв'язку з воєнними діями. Такі особи можуть бути оголошені померлими не раніше, ніж по закінченні двох років з дня припинення воєнних дій. Згідно зі ст. 264 Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) України рішення суду про оголошення громадянина померлим є підставою для реєстрації смерті в державних органах РАЦСу і видачі Свідоцтва про смерть. Тобто у разі смерті одного з подружжя або оголошення його померлим, правовідносини між подружжям припиняються, і другий з подружжя може вступити в інший шлюб, не порушуючи питання про розірвання шлюбу.

В разі з'явлення одного з подружжя, оголошеного у встановленому законом порядку померлим, і скасування відповідного рішення суду шлюб вважається поновленим, якщо другий з подружжя не вступив у новий шлюб (ст. 118 СК).

Якщо особа, що була визнана безвісно відсутньою, з'явилася, і відповідне рішення суду скасоване, її шлюб з іншою особою може бути поновлений за їх заявою за умови, що ніхто не перебуває у повторному шлюбі.

У випадках, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 118 СК, державний орган РАЦСу анулює запис акта про розірвання шлюбу та відповідне свідоцтво, видане на його підставі.

При житті подружжя шлюб припиняється шляхом його розірвання в судовому порядку або через державні органи РАЦСу.

Якщо один з подружжя помер до набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу, вважається, що шлюб припинився внаслідок його смерті.

Якщо в день набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу один із подружжя помер, вважається, що шлюб припинився внаслідок його розірвання.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Отже, під припиненням шлюбу розуміється припинення правовідносин між подружжям, зумовлене настанням певних юридичних фактів.

Перелік підстав для припинення шлюбу, визначений Сімейним кодексом України, є вичерпним.

ПИТАННЯ 3. НЕДІЙСНІСТЬ ШЛЮБУ

СК містить вичерпний перелік обставин, які слугують підставами для визнання шлюбу недійсним. Аналіз їх дозволяє дійти висновку, що недійсним визнається шлюб, зареєстрований в державному органі РАЦС за відсутності хоча б однієї з позитивних умов його укладення, або, навпаки, за наявності хоча б однієї з негативних умов укладення. Таким чином, недійсність шлюбу пов'язується з порушенням умов укладення шлюбу.

До підстав визнання шлюбу недійсним належать: порушення умов укладення шлюбу, передбачених статтями 22, 24—26 СК; наявність при укладенні шлюбу обставин, що перешкоджають його реєстрації; реєстрація фіктивного шлюбу.

Причому, залежно від того, які вимоги закону були порушені при укладенні шлюбу, останні поділяються на: абсолютно недійсні; шлюби, які визнаються недійсними за рішенням суду; шлюби, які можуть бути визнані недійсними судом.

Абсолютно недійсними вважаються шлюби, які укладені всупереч встановленим законом перешкодам до їх укладення, а саме, шлюб:

зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі (ч. 1 ст. 39 СК), тобто укладенням такого шлюбу порушено основний принцип сімейного права — одношлюбність. У цьому

випадку недійсним визнається останній шлюб, оскільки на момент його укладення особа вже перебувала в іншому зареєстрованому шлюбі;

зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою (ч. 2 ст. 39 СК), тобто порушено такий основний принцип сімейного права, як відсутність кровного споріднення;

зареєстрований з особою, яка визнана недієздатною (ч. 3 ст. 39 СК). Між тим, якщо один із подружжя внаслідок психічного розладу буде визнаний судом недієздатним після укладення шлюбу, то шлюб не вважається недійсним, оскільки на момент його укладення обидва з подружжя були здорові й дієздатні. Він може бути розірваним за заявою дієздатного подружжя в органах РАЦС.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Отже, зареєстрований у встановленому порядку шлюб вважається укладеним законно і обумовлює настання передбачених законодавством правових наслідків до винесення судом рішення про визнання шлюбу недійсним. До винесення судом рішення про визнання шлюбу недійсним особи, які уклали шлюб, вважаються законним подружжям з відповідними правами і обов'язками.

ПИТАННЯ 4. ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕУКЛАДЕНИМ

Від визнання шлюбу недійсним слід відрізнити визнання шлюбу неукладеним. Якщо для визнання шлюбу недійсним суттєвим є відсутність фактичного складу позитивних умов його укладення або наявність хоча б однієї з негативних умов, то для визнання шлюбу неукладеним суттєвим є порушення самої процедури реєстрації шлюбу, а саме реєстрація його у відсутності нареченої (або) нареченого (ст. 48 СК). Раніше вже підкреслювалося, що присутність обох наречених при реєстрації шлюбу дає можливість зайвий раз переконатися в прагненні останніх взяти шлюб і добровільності такого рішення. Тому порушення цієї норми, а саме реєстрація шлюбу за відсутністю одного з наречених, присутність іншої людини як нареченого (нареченої), реєстрація за підробленими документами, за довіреністю тощо, не можуть свідчити про те, що такий шлюб укладений, а тому він і не може бути визнаний недійсним. Між тим, реєстрація такого шлюбу відбулася, а це начебто свідчить про те, що між нареченими виникли права і обов'язки подружжя. Насправді ж цього не сталося, бо такий шлюб юридично не існує. В таких випадках за заявою заінтересованої особи, а також за заявою прокурора запис про шлюб у державному органі реєстрації актів цивільного стану анулюється за рішенням суду. Неукладений шлюб не породжує ніяких прав і за жодних обставин не може бути визнаний дійсним. При неукладеному шлюбі не існує презумпції батьківства чоловіка матері дитини

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Отже, поняття «неукладений шлюб» не є тотожним поняттю «недійсний шлюб». Неукладений шлюб не може бути визнаний недійсним, так як неукладений шлюб не існує як юридичний факт.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до п. 6 ст. 92 Конституції України основні засади регулювання шлюбу, сім'ї, материнства, батьківства, виховання визначаються виключно законами України.

Законодавство про шлюб та сім'ю (сімейне законодавство) — це сукупність нормативно-правових актів, які регулюють особисті й пов'язані з ними майнові відносини, що виникають із шлюбу й належності до сім'ї.

Наріжним каменем цієї галузі законодавства є конституційний припис (ст. 51) про те, що «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї».

В Україні основним джерелом у цій галузі законодавства є Сімейний кодекс України 2002 р., який визначає:

- засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя;

- підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів.

Регулювання сімейних відносин здійснюється Сімейним кодексом з метою:

- зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб;
- утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї;
- побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

Шлюб слід розглядати як одну з основних підстав утворення сім'ї та виникнення сімейних правовідносин. Приступаючи до підготовки до семінарського заняття, слід звернути увагу на закріплене законодавством поняття шлюбу, а також докладно розглянути та проаналізувати його ознаки.

При розгляді питання про укладення шлюбу необхідно пам'ятати, що закон встановлює обов'язкову форму шлюбу, а тому юридичні наслідки створює лише такий шлюб, який зареєстрований в офіційному порядку органами реєстрації актів цивільного стану. У зв'язку з цим потрібно відрізнити неукладений та недійсний шлюб.

Припинення шлюбу означає припинення правового зв'язку між подружжям. Проте слід мати на увазі, що це стосується не всіх прав та

обов'язків чоловіка і дружини, оскільки деякі з них зберігаються й після розірвання шлюбу, у такому разі певний правовий зв'язок між колишніми чоловіком і дружиною продовжує існувати.

Для розгляду питань про права та обов'язки подружжя передусім слід виходити з того, що права і обов'язки подружжя виникають на основі шлюбу, зареєстрованого державним органом реєстрації актів цивільного стану. За змістом їх поділяють на дві великі групи: особисті немайнові та майнові. Усі майнові правовідносини подружжя базуються і впливають з особистих немайнових, оскільки відносини з приводу створення сім'ї — це насамперед відносини немайнові. Чоловік і дружина, перебуваючи у шлюбі, користуються всіма правами, якими наділена особа в даному суспільстві. Вони мають право на повагу гідності, недоторканність життя, здоров'я, особистості тощо. Однак ці права захищаються нормами інших галузей права: конституційного, цивільного, кримінального та ін. Немайнові відносини подружжя, врегульовані нормами сімейного права, — це досить конкретні права та обов'язки, які реалізуються виключно в сімейних відносинах.

Майновими є правовідносини між подружжям, які виникли щодо належного їм на праві власності майна, володіння, користування та розпорядження ним і надання утримання. Опрацьовуючи дану тему, слід виділити кілька груп таких відносин: правовідносини з приводу укладення угод (правочинів) між подружжям; правовідносини з приводу майна, котре є в користуванні подружжя; права та обов'язки щодо взаємного утримання.

Особливу увагу слід приділити такому нововведенню Сімейного кодексу 2002 р., як шлюбний договір, який можуть укладати як особи, котрі подали заяву про реєстрацію шлюбу, так і подружжя. У шлюбному договорі подружжя врегульовують майнові відносини, визначають майнові права та обов'язки їх як подружжя та як батьків. Такий договір не може регулювати особисті немайнові відносини подружжя, або немайнові відносини між ними та дітьми.

ТЕМА № 7 **АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ**

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Аліментні правовідносини батьків та дітей. Обов'язок батьків утримувати дитину
2. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання
3. Припинення обов'язку батьків утримувати дитину
4. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України, 2002, № 21-22, ст.135
3. Роз'яснення від 05.07.2011 р. «Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин» Мін'юст України; Електроний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0048323-11>
4. Апопій І. В. Сімейне право України : [навч. посіб. для студ. ВНЗ]. –К. : ЦУЛ, 2011. – 359 с.
5. Дякович М. М. Сімейне право України : [навч. посіб.]. – [2-ге вид. випр. та допов.]. – К. : Правова єдність; Алерта; ЦУЛ, 2012. – 552 с.
6. Іванов Ю. Ф., Іванова М. В. Сімейне право України : [посіб. для підготовки до іспитів]. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 160 с.
7. Сімейне право України: Підручник / За ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. — К., 2015. — 375 с.
8. Сімейне право: навч. посіб. / Шимон Світлана Іванівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. - 260 с.
9. Сімейне право: підручник / [Л. М. Баранова та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - 4-те вид., переробл. і допов. - Х. : Право, 2012. - 320 с.
10. Сімейне право України (історія, традиції, сучасність) [Текст] : навч. посіб. / [Андрусишин Б. І. та ін. ; за ред. Б. І. Андрусишина, С. І. Шимон] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - 449с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції є визначення кола суб'єктів між якими за законом можуть виникнути аліментні зобов'язання, підстав та порядку встановлення аліментних зобов'язань, а також з'ясування розміру аліментних платежів. Такі знання дозволять працівникам ОВС визначити сутність правовідносин між особами, що виступають суб'єктами даного виду зобов'язань і вирішувати питання про достатність підстав для застосування юридичної відповідальності за його невиконання.

ВСТУП

Одним з головних обов'язків батьків є обов'язок по утриманню своїх неповнолітніх дітей. Батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття, зазначається в ст. 180 СК України. При цьому слід мати на увазі, що у випадках, передбачених ст. ст. 198, 199 СК України, батьки зобов'язані утримувати і повнолітніх дітей. Положення цих норм становлять окремий інститут сімейно-правових відносин.

Обов'язок батьків по утриманню своїх неповнолітніх дітей виникає у них з часу народження дитини і триває до настання її повноліття. Закон покладає такий обов'язок на обох батьків. Коли діти проживають з матір'ю, позов про стягнення аліментів пред'являється до батька. На дітей, які виховуються батьком, аліменти стягуються з їх матері. З моменту досягнення дитиною повноліття (якщо вона є працездатною, не навчається), обов'язок батьків по її утриманню припиняється.

У більшості випадків батьки здійснюють обов'язок по утриманню своїх неповнолітніх дітей добровільно, забезпечуючи їх всім необхідним для життя, навчання, повноцінного розвитку. Якщо ж батьки ухиляються від цього обов'язку та не надають коштів на утримання дітей добровільно, такі кошти стягуються з них у судовому порядку у вигляді аліментів.

ПИТАННЯ 1. АЛІМЕНТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ. ОБОВ'ЯЗОК БАТЬКІВ УТРИМУВАТИ ДИТИНУ

Аліментні правовідносини (зобов'язання) батьків та дітей щодо утримання — це правовідносини, в яких одна сторона зобов'язана надати другій стороні утримання на підставах і в порядку, що встановлені законом, а друга сторона вправі вимагати виконання такого обов'язку.

Правовідносини батьків і дітей щодо утримання залежно від самої зобов'язаної особи можна поділити на дві основні групи, кожна з яких має свої підгрупи.

По-перше, це аліментні зобов'язання батьків щодо утримання дитини, до яких входять зобов'язання батьків щодо утримання дитини до досягнення нею повноліття (ст. 180 СК); зобов'язання батьків щодо утримання повнолітніх дочки, сина, що продовжують навчання й у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги (ст. 199 СК); зобов'язання батьків щодо утримання непрацездатних повнолітніх дочки, сина, які потребують матеріальної допомоги (ст. 198 СК); зобов'язання батьків брати участь у додаткових витратах на неповнолітню дитину, що викликані особливими обставинами (ст. 185 СК).

По-друге, це аліментні зобов'язання повнолітніх дітей щодо утримання батьків, які складаються з зобов'язання повнолітніх дітей щодо утримання непрацездатних батьків, що потребують матеріальної допомоги (ст. 202 СК); зобов'язання повнолітніх дітей брати участь у додаткових витратах на батьків, викликаних тяжкою хворобою чи інвалідністю, немічністю (статті 203, 206 СК).

У зв'язку з особливим станом дитини як особи, що через свій вік потребує певної матеріальної підтримки та захисту, окреме значення серед аліментних правовідносин батьків та дітей мають правовідносини, за якими батьки зобов'язані утримувати дитину до її повноліття.

Закон передбачає два порядки сплати батьками аліментів на дитину: добровільний та примусовий.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Отже, обов'язок батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття закріплений в ст. 180 Сімейного кодексу. Причому цей обов'язок поширюється на обох батьків: як на маму, так і на тата, залежно від того, з ким з батьків проживає дитина.

Розмір аліментів визначається судом як частина від доходу батька (матері) або у твердій грошовій сумі.

Підстав для утримання аліментів може бути три: договір між сторонами (батьками) про їх сплату, рішення суду (виконавчий лист), постанова державного виконавця або заява платника аліментів.

ПИТАННЯ 2. ОБОВ'ЯЗОК БАТЬКІВ УТРИМУВАТИ ПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ

Згідно зі ст. 201 СК до аліментних відносин батьків і повнолітніх дітей застосовуються норми статей 187, 189—192 і 194—197 СК.

За загальним правилом, батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття, тобто 18 років. Разом із тим, існують випадки, коли право на утримання мають також повнолітні діти. Відповідно до СК аліментний обов'язок батьків виникає щодо:

- а) повнолітніх непрацездатних дітей (ст. 198 СК);
- б) повнолітніх дітей, які продовжують навчання (ст. 199 СК).

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Отже, законодавством чітко визначений порядок та способи виконання обов'язку щодо утримання дітей. Однак на практиці не завжди вдається домовитись про виконання такого обов'язку в добровільному порядку керуючись лише моральними принципами. При зверненні до суду із відповідним позовом слід пам'ятати, що суд розглядає такі звернення в межах заявлених позовних вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. При цьому, кожна із сторін зобов'язана довести ті обставини на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

ПИТАННЯ 3. ПРИПИНЕННЯ ОБОВ'ЯЗКУ БАТЬКІВ УТРИМУВАТИ ДИТИНУ

Зобов'язання батьків щодо утримання дітей припиняються на підставах, передбачених законом. Перелік таких підстав залежить від умов, з якими закон пов'язує виникнення цих обов'язків. Зобов'язання батьків щодо утримання неповнолітніх дітей припиняються з досягненням дітьми повноліття (ст. 180 СК). Придбання дитиною повної дієздатності до досягнення повноліття в результаті народження у неї дитини, реєстрації шлюбу, укладення трудового

договору або реєстрації особи як підприємця (ч. 2 ст. 34, ст. 35 ЦК) не є підставою для припинення обов'язку батьків щодо її утримання. СК виходить із недоцільності звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину у зв'язку з фактом набуття нею повної цивільної дієздатності.

Законодавство передбачає випадки припинення аліментних обов'язків батьків і до досягнення дітьми повноліття. Це можливо у разі звільнення батьків від аліментних обов'язків у судовому порядку на підставах, передбачених законом. Згідно зі ст. 188 СК батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і цілком забезпечує її потреби. При цьому вік дитини не має значення, батьки можуть бути звільнені від обов'язку щодо утримання малолітньої дитини. Головне, щоб, по-перше, особистий дохід дитини набагато перевищував дохід кожного з батьків і, по-друге, повністю забезпечував потреби дитини. Наявність або відсутність вказаних обставин оцінюється судом.

Зобов'язання батьків щодо утримання неповнолітньої дитини припиняється у разі її усиновлення (удочеріння). Усиновлення надає усиновлювачу права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини (ч. 4 ст. 232 СК). Позбавлення батьківських прав не є підставою для припинення аліментного зобов'язання між батьками та їх неповнолітніми дітьми. Відповідно до ч. 2 ст. 166 СК особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини. Крім того, суд на вимогу позивача або за власною ініціативою одночасно з позбавленням батьківських прав може вирішити питання про стягнення аліментів. Влаштування дитини до закладу охорони здоров'я, навчального або іншого закладу також не припиняє зобов'язання батьків щодо її утримання (ч. 1 ст. 193 СК).

Обов'язок батьків утримувати своїх повнолітніх дітей припиняється: у випадку відновлення працездатності дитини; якщо відпала потреба в матеріальній допомозі; якщо батьки позбавилися можливості надавати допомогу. Якщо батьки утримують повнолітню дитину у зв'язку з продовженням нею навчання (ст. 199 СК), то їхній обов'язок припиняється після досягнення дитиною 23 років, а також до досягнення дитиною 23 років у випадках: припинення навчання; якщо відпала потреба в матеріальній допомозі; якщо батьки позбулися можливості надавати матеріальну допомогу. Обов'язок батьків утримувати дитину припиняється і у випадку смерті однієї з сторін — платника аліментів або самої дитини. Це пояснюється тим, що аліментні зобов'язання мають особистий характер і не передбачають правонаступництва.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Отже, виходячи зі змісту чинного законодавства, право на аліменти може припинятися за певних обставин.

По-перше, право на аліменти на дитину припиняється у разі досягнення нею повноліття, оскільки за загальним правилом утримання дитини здійснюється батьками до досягнення нею повноліття. У разі утримання повнолітньої дитини, яка продовжує навчатись, право на аліменти припиняється з досягненням нею двадцяти трьох років.

По-друге, право на аліменти може бути припинено у разі звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину відповідно до ст. 188 СК України, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з батьків і повністю забезпечує її потреби.

По-третє, припинення права на аліменти на дитину допустиме у зв'язку з набуттям нею права власності на нерухоме майно (ст. 190 СК України). Основою таких відносин є взаємна згода батьків на укладення відповідного договору.

ПИТАННЯ 4 ОBOB'ЯЗОК ПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ УТРИМУВАТИ БАТЬКІВ ТА ЙОГО ВИКОНАННЯ

Стаття 51 Конституції України закріплює обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Турбота може знаходити свій вияв у особистому догляді, наданні матеріальної допомоги, представництві, захисті прав та інтересів батьків у різних установах тощо. Згідно з СК повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги (ч. 1 ст. 202 СК). Підставою виникнення аліментного зобов'язання між повнолітніми дітьми і їхніми батьками щодо утримання останніх є склад юридичних фактів: а) походження дітей (родинний зв'язок батьків і дітей); б) непрацездатність батьків; в) потреба батьків у матеріальній допомозі.

Закон передбачає примусовий порядок стягнення аліментів на батьків з їхніх повнолітніх дітей у випадку, якщо останні не надають матеріальної допомоги добровільно. Згідно зі ст. 205 СК розмір аліментів на батьків визначається судом у кожному конкретному випадку з урахуванням всіх обставин справи. До уваги береться матеріальний та сімейний стан сторін, можливість одержання батьками утримання від інших осіб: дітей, дружини, чоловіка, а також своїх батьків.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Отже, утримання непрацездатних батьків повнолітніми дітьми також закріплено конституційно та охороняється державою.

Дана конституційна норма знайшла своє відображення і в Сімейному кодексі України відповідно до ст. 202 якого зазначено, що повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, батьки зобов'язані утримувати своїх неповнолітніх дітей і непрацездатних повнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги, незалежно від того чи перебувають вони у шлюбі чи ні (у випадку народження дитини під час фактичних шлюбних відносин), чи визнаний шлюб недійсним, чи позбавлені вони батьківських прав, чи дитина від них відібрана тимчасово без позбавлення батьківських прав.

Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними або за рішенням суду.

Якщо батьки проживають однією сім'єю і між ними не виникає суперечок з приводу утримання дитини, то виконання обов'язку утримання дитини знаходиться поза межами правого регулювання.

Якщо батьки проживають окремо, то той з них, хто проживає окремо від дитини, бере участь у її утриманні в грошовій формі і (або) натуральній формі. В кожному випадку обрання способу утримання залежить від домовленості сторін, виходячи із інтересів дитини.

За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі. Аліменти, спрямовані на утримання дитини, повинні бути достатніми і, разом з тим, співрозмірними з урахуванням мети аліментного зобов'язання.

Обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків закріплений в статті 51 Конституції України. Таке піклування може полягати в особистому догляді за батьками, допомозі в побуті, захисті прав й інтересів, матеріальній підтримці тощо.

Дана конституційна норма знайшла своє відображення і в нормах Сімейного кодексу України, зокрема у главі 17 «Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання».

Водночас, у силу обставин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру батьки, діти, на яких законодавець в першу чергу покладає обов'язок утримувати своїх непрацездатних близьких, не завжди мають можливість надавати допомогу.

Сімейне законодавство передбачає обов'язки з надання взаємної матеріальної допомоги також іншими членами сім'ї - онуками, правнуками, дідом, бабою, братами та сестрами, вітчимом та мачухою, пасинком і падчеркою, фактичними вихователями і вихованцями.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

Для розгляду питань винесених на семінарське заняття передусім слід звернути увагу на виникнення аліментних обов'язків у батьків щодо неповнолітніх дітей та їх реалізацію. Способи виконання батьківського обов'язку утримання дитини. Примусове виконання аліментного обов'язку

батьків. Визначення розміру аліментів. Додаткові витрати на дитину. Зміна розміру аліментів. Припинення права на аліменти щодо неповнолітніх дітей. Стягнення аліментів за минулий час та заборгованості. Договір між батьками про сплату аліментів.

Аліментний обов'язок батьків щодо повнолітніх дітей.

Аліментний обов'язок повнолітніх дітей перед своїми батьками (усиновителями). Підстави виникнення та порядок реалізації. Обов'язок дітей брати участь у додаткових витратах на батьків. Звільнення від аліментного обов'язку повнолітніх дітей перед своїми батьками (усиновителями). Стягнення з дитини витрат на догляд та лікування батьків.